

Література

1. Бернс Э. Развитие Я - концепции и воспитание: пер. с англ. / Э. Бернс – М. : Прогресс, 1986. – 420 с.
2. Боцманова М. Э. Показатели и уровни рефлексии в оценке и самооценке качеств личности / М. Э. Боцманова, А. В. Захарова // Новые исследования в психологии. – 1985. – № 2.
3. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг. – СПб. : Питер, 2006. – 940 с.
4. Ливехуд Б. Кризисы жизни-шансы жизни : Развитие человека между детством и старостью : [Пер. с нем.] / Б. Ливехуд. – Калуга : Духов. познание, 1994. – 217 с.
5. Слободчиков В. И. Интегральная периодизация психического развития / В. И. Слободчиков, Г. А. Цукерман // Вопросы психологии. – 1996. – № 5. – С.38-50.
6. Manfred Berger: Bühler, Charlotte Berta, in: Hugo Maier (Hrsg.): Who is who der Sozialen Arbeit, Freiburg/Brsg. 1998. – S. 115-116.

ЗДАТНІСТЬ ДО САМОПРОЕКТУВАННЯ ЯК ОЗНАКА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

С. Ю. Рудницька,

доктор психологічних наук, доцент,

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Постнекласичний вектор привніс кардинальні зміни в сучасну психологію: на сьогоднішній день у її предметній сфері простежуються тенденції розуміння особистості як складної відкритої системи, що самоорганізується, а ознаками психологічного здоров'я особистості постають її здатності до саморозвитку та самопроектування.

Проте, не зважаючи на актуальність зазначеної проблеми, психологічні основи процесу самопроектування дотепер залишаються мало опрацьованими [1; 2], що становить значну перешкоду для розробки соціально-психологічних практик і технологій, орієнтованих на психологічне здоров'я особистості. Метою нашого дослідження є визначення сутності і змісту процесу самопроектування особистості як ознаки її розвитку і психологічного здоров'я.

Самопроектування доцільно проблематизувати як здатність особистості діяти, виходячи із власного задуму щодо свого майбутнього (життєвого проекту) та власної особистості (особистісного проекту), що становить одну з провідних детермінант життєздійснень та самоздійснень особистості [3].

Серед чинників формування здатності до самопроектування О.В. Зазимко виокремлює: розширення контекстуальності проекту особистості (прийняття та емансипація); осягнення смислів самовизначення (соціального та особистісного: часове майбутнє – смислове майбутнє – позачасове, вірогіднісно-значиме); осягнення етики відповідальності (свобода вибору – свобода особистості – свобода буття (переконання); перспективна орієнтованість індивідуального досвіду (від можливостей до реальності – від реального до можливого – можливе є суб'єктивною реальністю); особливості збагачення просторово-часової розмірності досвіду [3].

У процесі самопроектування відбувається розширення смислових контекстів та створення нових контекстів життя людини. Відкритість новому досвіду задає нові вектори розвитку особистості. Отже, метою самопроектування є формування особистісного проекту розвитку, що передбачає створення життєвої стратегії, а також опанування способами та засобами особистісного розвитку та втілення їх як у особистісному проекті, так і в проекті власного життя. Проект стає базисним центром смислотворення, що дозволяє вибудовувати життєві стратегії і програми особистісного розвитку та втілити їх у життєвих практиках [3].

На відміну від традиційного проектування, процес самопроектування не може припускати наявність наперед заданого жорстко зафіксованого образу результату, і тексти, що породжуються особистістю при наративному проектуванні, певною мірою, є творами «нон-фініто», «можливими сюжетами». У руслі зазначеної проблеми важливим світоглядним висновком синергетики є теза про те, що як у людства в цілому, так і у кожної окремої людини існує безліч доль. Синергетика проголошує відкритість майбутнього, множинність перспектив, здатність світу творити інновації, зумовлені тим, що випадковість, внутрішня спонтанність, «нічим не детерміноване відхилення» ніколи не можуть бути усунуті, тому що лежать у самій основі буття: народження нового можливе лише у світі, наповненому випадковостями.

У певному сенсі, самопроектування можна інтерпретувати як імовірнісний процес. У процесі самопроектування особистості завдання

зводиться не до утилізації, а потенціювання, множення смислових можливостей особистості. Твір зароджується і розбудовується не стільки в результаті послідовних актуалізацій початкового задуму, скільки в процесі множення задумів, їхніх поєднань, сполучень, переплетень, взаємних проникнень у одному тексті, який у результаті здобуває багаточасаровість, багатомірність і багатосмисловість, приводячи всі знаки в стан «найбільшої значущості» (М.Н. Епштейн).

Отже, під самопроекуванням ми, насамперед, розуміємо подолання людиною «самої себе як фактичної даності»; спрямованість у простір можливого; дії в «зазорах триваючого досвіду» (В.П. Зінченко, М.К. Мамардашвілі); у точках розривів детермінованості буття особистості. Тільки за умови особистісної відкритості, виходам за межі повсякденного досвіду людина може набути принципово новий досвід: у її смисловому просторі починає зароджуватися «Я-потенційне», якого ще немає, але яке вже можливе, вибудовування нових смислових контекстів, створення особистісних смислів, ідеальних особистісних проєктів та розробка життєвих стратегій, що відкриває шляхи для конструювання нових ідентичностей, нових горизонтів розвитку. Можливість виявляє принципово більший вплив на вчинки та стан людини, ніж актуальна реальність.

В оптиці психолого-герменевтичного підходу проблема самопроекування особистості постає як проблема якості ціннісно-смислового розгорнення життя людину та ступеню усвідомлення індивідом власних життєздійснень [3].

Модель дискурсивного самопроекування особистості включає такі складові:

- зародження протопроєкту (як стану невизначеності, передчуття бажаного майбутнього) та створення на цій основі прототексту особистості, що базується на зародженні задуму власного життя та себе бажаного;

- вибір бажаного соціокультурного зразка та вибудовування на цій основі проєкту-орієнтиру, який може формулюватися у вигляді символу, слогану, загальної ідеї, в яких відображені майбутні смисли, цінності, «мета життя», стратегії та загальні невідрефлексовані шляхи її досягнення;

- доподієве (в процесі якого відбувається перегляд та перебір можливих життєвих практик) та подієве проєкування (наповнення проєкту-орієнтиру подіями);

- побудова життєвого проекту на основі передбачуваних особистістю життєвих подій та породження сюжету бажаного життя, що сприяє реалізації проекту-орієнтиру, та моделювання різноманітних варіантів (сюжетів) життєвого проекту й оцінка їх життєздатності на основі аналізу власних особистісних ресурсів та соціокультурних умов;

- створення особистісного проекту, який можна тлумачити як проект зміни особистісних характеристик на основі обраних людиною «версій себе» (особистісних моделей), необхідних для втілення особистісного проекту; реалізація особистісного та життєвого проектів;

- діагностика успішності реалізації особистісного та життєвого проектів, що передбачає трансформацію поставлених завдань саморозвитку (задач на смисл) та постановку нових завдань і, відповідно доопрацювання як життєвого, так й особистісного проектів, або відмову від подальшого самопроектування, подальшого особистісного розвитку [4].

Самопроектування становить факультативну складову розвитку особистості, а здатність до самопроектування розглядається як інтегральна характеристика особистості, що визначає її актуальні ресурси:

- забезпечення саморозвитку як стратегічного чинника її життєздійснень;

- продуктивного переструктурування особистого досвіду відповідно до поставлених мети та завдань;

- генерування нових форм життєздійснення особистості, використання актуальних можливостей (ресурсів), що породжуються багаторівневою динамікою ціннісно-сміслових вимірів її життєвого простору.

Отже, здатність особистості до самопроектування визначається її спроможністю інтерпретувати та осмислювати життєвий і особистий досвід, що здійснюється шляхом занурення в соціокультурний дискурсивний простір та створення власного смислового поля. Розуміння та інтерпретація соціокультурного та особистого досвіду сприяють формуванню особистості як дискурсивного суб'єкта [1; 2], що, у свою чергу, стає важливою умовою продуктивності його особистісного зростання, становлення та зміцнення його психологічного здоров'я.

Література

1. Проблемы психологической герменевтики / под ред. Н. В. Чепелевой. Київ : Изд-во Нац. пед. ун-та им. Н. П. Драгоманова, 2009. 382 с.
2. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.
3. Самопроекування особистості у дискурсивному просторі : монографія / Н. В. Чепелева, М. Л. Смутьсон, О. В. Зазимко, С. Ю. Гуцол [та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. К. : Педагогічна думка, 2016. 232 с. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/704560/> (дата звернення 29.10.2019).
4. Чепелева Н. В., Рудницька С. Ю. Нормативна модель самопроекування особистості. Наука і освіта. 2017. № 11. С. 105-113.

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ УВАГИ – ТЕОРІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ, ВПЛИВ СЕЗОНІХ ТА ДОБОВИХ ЗМІН

Т. Л. Савченко,

молодший науковий співробітник,

Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України

Дослідження уваги традиційно вважається однією з найважливіших і складних проблем наукової психології. Увага є однією з головних когнітивних функцій людини і тісно пов'язана з відчуттями, сприйняттям, пам'яттю і мисленням. На різних етапах формування уявлень про увагу її розглядали з точки зору орієнтовного рефлексу, як перцептивну і моторну діяльність, як ресурсне утворення і управління діяльністю. Вміння управляти своєю увагою порівнюють з психічною силою індивіду. Ця психічна сила набувається послідовно – нас формує вплив ендогенних факторів, зовнішнє середовище, освіта і ідеї, котрі ми спостерігаємо, наслідуюмо і розвиваємо. У здатності довільно спрямовувати й зосереджувати увагу виявляється активність людини і ефективність її буття. Саме тому, не викликає сумнівів необхідність дослідження цього феномену.